

Josipa Pavičić Berardini, *6mm*
 Režija: Ksenija Zec
 Izvedba: Daria Lorenci Flatz
 Premijera: Erato kazalište
 u ZeKaeMu, 31. siječnja 2019.

Foto: Ana Šesto

Suzana Marjanić

O IZVEDBI BOLI I BOLESTI

Strah je razlistao moj život kao artičoku

Josipa Pavičić Berardini

Adaptacija romana *6mm – ispovijest o boli i pobjedi* (2017.) televizijske voditeljice i novinarke Josipe Pavičić Berardini o suočavanju s rakom dojke u 35. godini života, koju Susan Sontag u knjizi *Bolest kao metafora* (1975.), među ostalim, opisuje kao unutarnje prokletstvo, i o prihvaćanju nove stvarnosti života s rakom dojke, hormonski ovisnom karcinomom, izvedbeno je dvostruko podijeljena na scensku realnost izvedbe – glumačke i plesne utjelovljenosti bolesnice/protagonistice/autorice u izvedbi Darije Lorenci Flatz kao i videorealnosti (videozid) prošlosti (filmska redateljica: Judita Gamulin) koja se odnosi na bolnu analepsu bolnice, njezinih bijelih zidova i mirisima Plivasepta i ostalih dezinfekcijskih sredstava iz bolničke radinosti. Ukratko, riječ je o dramatičnoj prošlosti odlaska protagonistice u Institut za tumore u Zagrebu. Pritom je uvodna scena (dramaturginja: Nikolina Bogdanović) markirana crvenim kovčegom za koji tijekom predstave doznajemo da je riječ o poklonu supruga Josipe Pavičić Berardini za drugu godišnjicu braka (tijekom predstave saznajemo i bolnu analepsu da je riječ o bivšem suprugu koji se nije mogao nositi s tom novom stvarnošću života s rakom dojke vlastite supruge), a u kojemu je autorica-bolesnica spakirala bolesničku stvarnost operacije raka dojke u Institutu za tumore – dvije muške pidžame na gumbe, plava i roza, donje rublje, ručnik, čarape, papuče, četkica za zube, češalj, vlažne maramice i Biobazu, mlijeko za tijelo od lavande i limuna... Istina, u knjizi saznajemo da navedeni crveni scenski kofer nije suprugov poklon za drugu godišnjicu braka, već Burberry torba koju je jednako tako protagonistica doku-romana uzela kada je ušla u stvarnost bolesničke sobe. Nadalje, proscenij je bio markiran crvenom hrpicom krema i tableta te žutim kartonom iz Instituta za tumore na kojemu su zabilježene svega dvije grube informacije nakon operacije/terapije: pacijent/ica izliječen/a ili umrla/umro. Jednako tako i u Odjelu za magnetsku rezonancu protagonistica opisuje zlokobno suočavanje s bolničkom terminologijom kada joj je

Foto: Ana Šesto

tehničarka uputila pitanje: „U slučaju potrebe ili smrti, koga možemo kontaktirati?“ Reakcija: „Zaledila sam se, nakostriješila i zamrla nekoliko sekundi. Smatrala sam kao da u tom pitanju nešto naprosto nije pravedno, bio je to apsolutno neukusan upit koji šokira.“ S druge strane, ispred videozida, nalazi se hrpa zgužvanoga rublja za pranje omotanoga u crvenu plahtu, gotovo kao metafora zgužvane boli osjećaja stigmatizacijom bolesti čiji je ishod u počecima otkrivanja neizvjestan. U svom doku-romanu, svojevrsnoj ispovijesti, autorica ističe kako je riječ o romanu-terapiji, „svojevrsnoj higijeni mentalnoga sklopa koji je, htjela ja to ili ne, zagađen različitim kontrastnim energijama, mnogostrukim i složenim svjedočanstvima, fanatičnim i morbidnim sklopovima vanjskog svijeta, te, kako bi rekla jedna moja prijateljica – transcendentalna meditantica, razvučen između dobra i zla poput gume za žvakanje“. Pritom, izvedba je isto tako kostimografski dihotomno određena: stvarnost pripovijedanja označena je zelenom haljinom (kostimografija: Matija Vuica) (riječ je o haljini koju je protagonistica dobila za svoj 36. rođendan, godinu dana nakon suočavanja s rakom dojke), a video-realnost analepse bolnice – Instituta za tumore određena je razgoljenim, bolesničkim tijelom (gaćice i grudnjak u boji kože) u trenucima operacije, rastavljanja s onim što ju je, kako navodi autorica, činilo i ženom i majkom (iskustvo dojenja dvojice sinova). Tako je i izvedba utjelovljenja protagonistice dihotomno označena. Naime, Daria Lorenci Flaz na scenu dolazi u svakodnevnoj odjeći, koju skida i preodijeva u spomenutu ženstvenu zelenu halju, modelu kojoj naginje sama protagonistica.

Pritom autorica ističe da ni roman ni predstava nisu priča, monodrama o karcinomu dojke, već priča o nadi, o tome kako je pobijedila bolest, pri čemu ostavlja vrlo jaku poruku – „ako sam mogla ja, možeš i ti“. Tako je u toj knjizi art-terapije Josipa Pavičić Berardini odlučila bilježiti sve stadije suočavanja s rakom dojke – od dijagnoze pa sve do završnoga optimizma u prihvaćanju sebe, prihvaćanju svoega unutarnjega barbarina, kako Susan Sontag u svojoj knjizi *Bolest kao metafora* određuje rak. Naime, autorica je transferirala dnevnik u doku-roman i završno u monodramu, doku-predstavu kojom, među ostalim, pedagoški djeluje na poticanje samopregleda.

Sve počinje imenovanjem bolesti – rekla bi Susan Sontag, koja je isto tako preboljela rak dojke, metaforom bolesti –

Pritom, izvedba je isto tako kostimografski dihotomno određena: stvarnost pripovijedanja označena je zelenom haljinom (kostimografija: Matija Vuica) riječ je o haljini koju je protagonistica dobila za svoj 36. rođendan, godinu dana nakon suočavanja s rakom dojke, a videorealnost analepse bolnice – Instituta za tumore određena je razgoljenim, bolesničkim tijelom (gaćice i grudnjak u boji kože) u trenucima operacije, rastavljanja s onim što ju je, kako navodi autorica, činilo i ženom i majkom (iskustvo dojenja dvojice sinova). Tako je i izvedba utjelovljenja protagonistice dihotomno označena.

kvržica, čvarak, karcinom, račić... od 6 mm, opisom stanja bolesti kada je protagonistica nadiranje bolesti (svi bolesnici/ice se prisjećaju invazije bolesti) počela osjećati kada je s obitelji bila na odmoru u Istanbulu u ožujku 2014. godine. Riječ je o dokumentarističkom opisu stanja bolesti i napredovanja bolesti, sve s izrazima loše slutnje. Tu bih posebice izdvojila opis pregleda punkcijom u Institutu za tumore gdje navodi kako je doktorica izvadila nešto tekućine iz kvržice i razmazala po stakalcu koje je držala sestra. „Osjećala sam se tako nesretno i znala sam da to samo znači kako nisam dovoljno u kontaktu sa svojim bićem. Nekako sam se odijelila od rijeke, kao da sam iščupala korijenje...“.

Trenutak kada je otkrila kvržicu djeluje i pedagoški u suočavanju s tom bolešću, jer ako se kvržica, kako navodi, ne miče i ne boli, znači da je maligna, što se, nažalost, dogodilo i protagonistici i što ju je potaknulo na odlazak na ultrazvuk, nakon čega joj je određena punkcija. S obzirom na nalaz punkcije, za sljedeći je pregled određena biopsija, prije čega je uslijedila i magnetska rezonanca dojki. Iznimne su metafore straha koje je protagonistica zapisala u svojoj art-terapiji, pa tako nakon što su joj u Institutu za tumore rekli da je potrebno provesti biopsiju širokom iglom, zapisuje u ogromnoj *grozi razlistale metaforičke artičoke*: „Zlokobna intuicija nagovijestila je bunar tuge, bila je tiha kao miš, a jednako

proždrljiva. Niz leđa su mi navrli ježuri jeze." Bolno je u monodrami utjelovljen pregled ultrazvukom u imaginarnom razgovoru s doktoricom, kruženjem hladne sonde oko dojki, kada u zelenoj haljini izvodačica leži na podu i očekuje ipak kakvu-takvu nadu da to nije to (metafora bolesti kao neodređenosti). Navedena dimenzija prožimanja straha, nade i očaja pritom je pojačana izvedbom trčanja od zida prema zidu. Nadalje, scenski odlazak u Institut za tumore (dokumentiran na videozidu u metaforičkoj bjelini) iznimno je dirljiva priča o protagonistici koja se suočava s bolesničkim izgledima žena koje uslijed kemoterapije (točnije, kemoterapijā – različite su vrste kemoterapija i bolesničkih suočavanja/ reakcija na njihove supstance) nemaju kosu, i pritom poseže za performativom suosjećanja vezanja vlastite kose, čime se postavlja u poziciju s ostalim bolesnicama. Riječ je o zaista rijetkoj gesti iznimne brizi za kojom malo tko u bolnicama poseže. „Sve su one izgubile kosu zbog kemoterapije. Isuse i Bože, od te riječi prođe me jeza. Pomislila sam kako je ipak neprimjereno i nepravedno, možda čak i neukusno, doći u bolnicu lišenu svakog šarma, sjajne raspuštene kose, pa sam pronašla špangicu u torbi i kosu umotala u nisku pundu“.

Pedagoški djeluje i dio kada opisuje genetsko testiranje na BRCA1 (BREast CAncer 1) i BRCA2 (BREast CAncer 2), o mutirajućim genima zbog kojih neke oboljele žene imaju predispoziciju za nastanak tumora, te navodi primjer Angeline Jolie koja se 2013. godine podvrgnula mastektomiji, odstranivši dojke, a godinu dana kasnije glumica je iz straha pred mogućim nadiranjem bolesti odstranila i jajnike. „Zbog straha za vlastiti život preventivno se podvrgnula dvostrukoj subkutanoj mastektomiji, onoj s poštedom kože i bradavica, što znači da si je dala kirurški odstraniti sve žljezdano tkivo dojki i nadomjestila ga umetkom“. U knjizi i monodrami pritom je prešutno postavljeno i pitanje privatnoga liječenja jer testiranje na mutacije u 57 gena (uključeni BRCA 1 i BRCA 2 geni) u jednoj zagrebačkoj privatnoj klinici stoji 3.800,00 kuna (analiza sline), analiza dva gena BRCA 1 i 2 iznosi 2.800,00 kuna (analiza sline). Sama se protagonistica podvrgnula genetskom testiranju u Italiji kada je saznala da ima 90 posto šanse da ponovo razvije rak dojke, i kada je poduzela mastektomiju kao treću i završnu operaciju uz rekonstrukciju dojki. „Tog je dana započelo moje opraštanje s grudima, organom koji je predstavljao majčinstvo,

Scenski odlazak u Institut za tumore (dokumentiran na videozidu u metaforičkoj bjelini) iznimno je dirljiva priča o protagonistici koja se suočava s bolesničkim izgledima žena koje uslijed kemoterapije (točnije, kemoterapij) nemaju kosu, i pritom poseže za performativom suosjećanja vezanja vlastite kose, čime se postavlja u poziciju s ostalim bolesnicama. Riječ je o zaista rijetkoj gesti iznimne brizi za kojom malo tko u bolnicama poseže.

ženstvenost, briznost, erogenu zonu, spolni identitet i ženu.“ Završna scena na videozidu određena je hodanjem prirodom, livadom, šumom, planinom, utapanjem ranjenoga tijela u prirodu, sve do bjelila filmskoga platna i završnoga ispisa 6mm. Ta završna scena utapanja ranjenoga, operiranoga tijela u zagrljaj prirode svjedoči o potrebi okretanja prema sebi unutra i osobnom rastu – usprkos fizičkoj ranjenosti, kao što bi Ivana Popović isto tako nakon iskustva mastektomije rekla – o tome kako je iskusi-la biti polužena, unutarnje promjene prema unutra-van događaju se nevjerojatnom žestinom.

Sve navedeno podsjeća na sudbinu Susan Sontag koja je sredinom sedamdesetih oboljela od raka dojke koji se proširio u limfni sustav, a 1998. oboljela je od sarkoma maternice kao posljedica agresivnih kemoterapija prethodnih liječenja. Nakon iskustva raka dojke i liječenja kemoterapijom, Sontag objavljuje knjigu *Bolest kao metafora* (1975.) kao pokušaj da se s bolesti skinu stigma kojoj se uzrok tražio u potisnutoj seksualnoj žudnji. Žalosno, bila je to „medicinska istina“, i to samo prije 40-ak godina. Ono što kao realnost navedene predstave uznemirava jest da novac od kupnje karata ide u fond za kupnju aparata za intraoperativno zračenje s obzirom na to da je riječ o aparatu o kojemu je prije sedam godina bezuspješno medijski govorila preminula umjetnica Ivana Popović. Nažalost, navedeni se problem nije aktualizirao njezinom nedavno postavljenom retrospektivnom izložbom u Mu-

Foto: Ana Šušto

zeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Naime, Ivana Popović u nekoliko je navrata sakupljala sredstva za razne aparate za liječenje raka dojke. Tako je 2005. godine svojim kratkim humanim filmom *Urbane dojilje* na humanitarnoj akciji u sklopu *Fashion Weeka* sakupljala sredstva za nabavu duktoskopa (aparat namijenjen ranom otkrivanju raka dojke) za KBC Rebro. Jednako je tako radila na pomoći pri nabavi linearnog akceleratora, uređaja koji se u tretiranju raka dojke koristi jednokratno, tijekom samog operativnog zahvata te kao što je navela – taj jedan tretman zamjenjuje šest tjedana liječenja, a mogućnost recidiva je minimalna: „Da sam ga ja imala, ni moj oporavak ne bi bio toliko bolan, a rehabilitacija opasna.“ Nakon Ivane ostaje gorak okus na savjesti odgovarajućih institucija ove države koja u vrijeme kada je umjetnica oboljela od raka dojke nije imala aparat za rano otkrivanje raka dojke, kao ni aparat zbog čega joj je pored desne dojke moralo biti izvađeno 28 limfnih čvorova iz desne ruke (pa-zuha), zbog čega je postala pedeset postotna invalidkinja,

kao što je navela povodom izložbe *Promatrači* (Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2013).

Susan Sontag nakon iskustva raka dojke u knjizi *Bolest kao metafora* napisala je kako je bolest tamna strana života, jedno tegobno državljanstvo. „Svatko po rođenju prima dvostruko državljanstvo – carstva zdravih i carstva bolesnih.“ I nadalje, uspoređujući u drugom poglavlju svoje knjige tuberkulozu i rak, navodi da su romantičari na nov način smrti pripisali moralni smisao – smrt od tuberkuloze koja poništava tijelo čini ga eteričnim i svjesnim. No, za razliku od lirske tuberkulozne smrti, zaključuje Susan Sontag, rak je još uvijek neprihvatljiva i skandalozna tema za poeziju, a čini se da je estetizacija ove bolesti nepojmljiva. Ono u čemu se u tome zahtjevu i Susan Sontag i Josipa Pavičić Berardini emotivno iz iskustva bolesti dodiruju jest da današnje razumijevanje raka podrazumijeva otvoreni brutalni stil liječenja; poznata je dosjetka, navodi nadalje Sontag koja se čuje u onkološkim klinikama i od liječnika i pacijenata – „Terapija je gora od same bolesti.“ Ta bolest je tako tiha, nevidljiva, ne boli, kao da je nema...